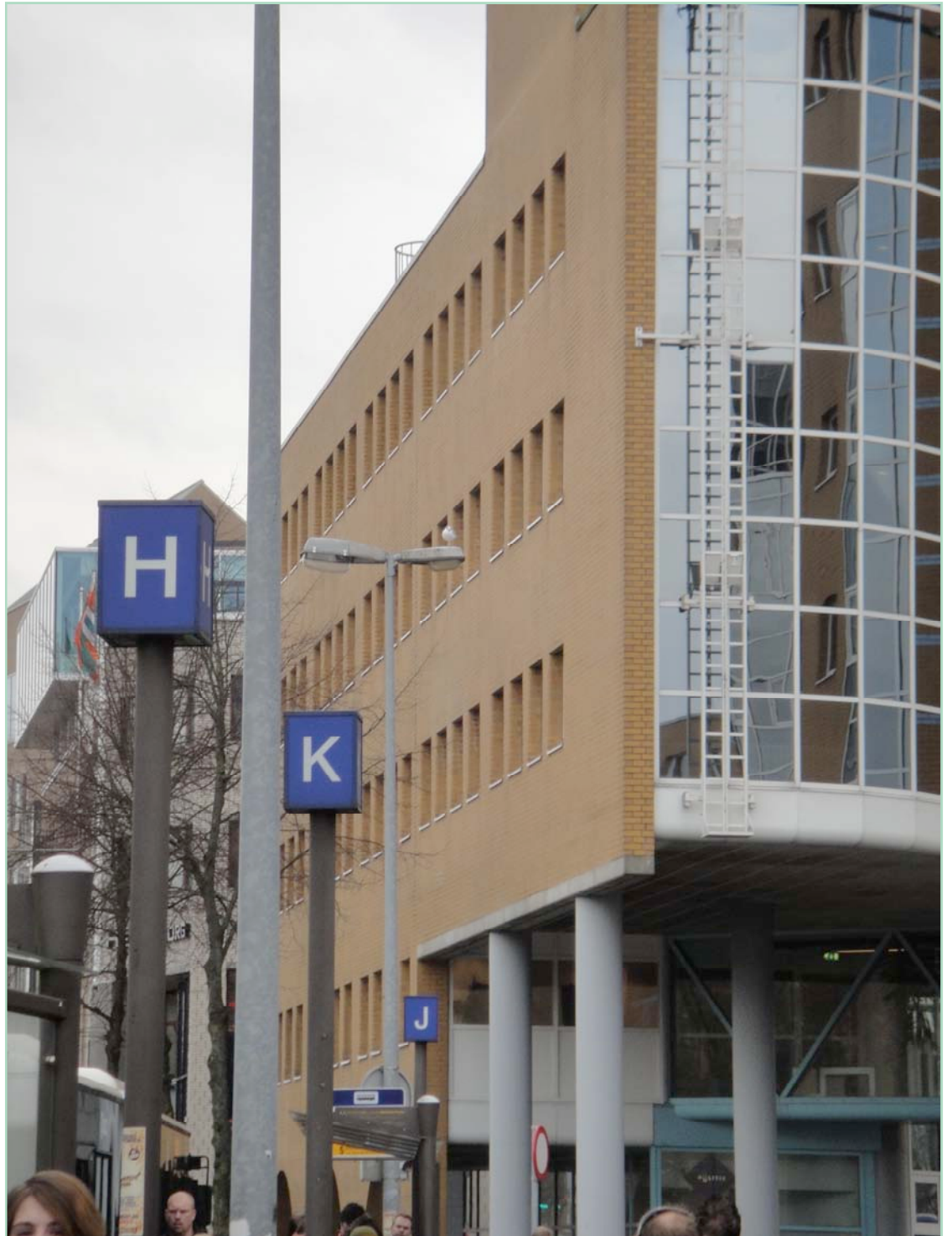

JAARGANG 29
FEBRUARI 2014
NUMMER 76

Groeninga

VRIENDENBULLETIN

STICHTING VRIENDEN VAN DE STAD GRONINGEN

Colofon

Redactie:

Drs. P. J. E. Bootsma
 Dr. T. van der Meulen
 Ir. T. H. J. Sleyfer
 Drs. M. J. A. Vooijs

Lay-out

C. Weis, Groningen

Druk:

K. Woning, Groningen

Redactieadres:

Haddingestraat 24,
 9711 KD Groningen,
 050 - 318 16 45

Afbeelding omslag:

*Bushaltes op het
 Busstation;*
 foto: Tom Van der Meulen
 (zie p. 13)

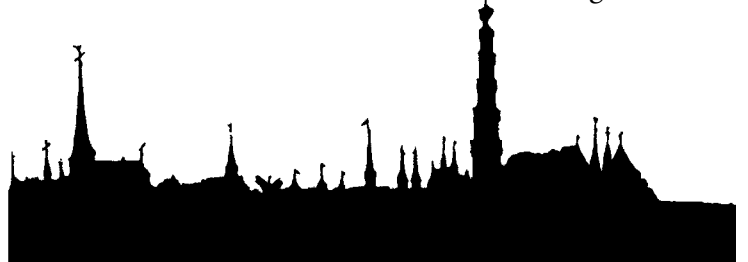
Kopijdatum

nummer 77:
 1 mei 2014

Kopij aanleveren
 in Word,
 foto's als JPEG,
 Tiff of EPS.

Inhoudsopgave:

<i>Thomas Sleyfer</i> Van de voorzitter	1
<i>Tineke Vooijs</i> Lijsttrekkers, Mooi en Lelijk	2
<i>Aan onze lezers</i>	5
<i>Pieter Bootsma</i> De laatste kans	6
<i>Pieter Bootsma</i> De zuidwand van de Nieuwe Markt	8
<i>Tom van der Meulen</i> Spook	9
<i>Tineke Vooijs</i> Groen Groningen	11
<i>Tom van der Meulen</i> Conventies	13
<i>Pieter Bootsma</i> Gerrit Krol	14
<i>Jan van der Laan</i> Hervonden stad 2013	15
Activiteiten	16
Groningana	17

BOEKHANDEL GODERT WALTER

oude ebbingestraat 53 - 9712 hc groningen - 050-312 25 23 - info@godertwalter.nl - www.godertwalter.nl

Groningen kleurt rood

Sieger Vreeling

€ 19,95

Vlak na de sloop van de vestingwallen is in 1883 de Vereniging tot bevordering van de Bouwkunst opgericht. Over de rol van de vereniging in de discussie over de stadsontwikkeling van Groningen heeft Vreeling deze studie geschreven. Het boek besteedt veel aandacht aan de periode na de Tweede Wereldoorlog. Die begon met de Wederopbouw (reconstructie van de Grote Markt). In de jaren tachtig van de twintigste eeuw kwam er een bloeiperiode waarin de stad met haar architectuur en stedenbouw internationale aandacht kreeg.

Leven op een breuklijn

Theo Elsing, Jolanda Faber, Ina Vlootman

€ 10,00

Na aanleiding van de recente aardbevingen in Noord-Nederland is dit boekje geschreven. Schade herkennen, herstel, monumenten, regelgeving, preventie, en een uitgebreid overzicht van literatuur en bronvermeldingen. De auteurs, zelf wonend en werkend in het gebied, hebben jarenlange ervaring in het restaureren, verbouwen en inrichten van monumentale gebouwen en woonhuizen.

Represailles in Groningen 1940-1945 – deel 3 uit de serie Represailles in Nederland

Monique Brinks, Jack Kooistra € 22,50

Het eerste deel van dit boek, geschreven door historica Monique Brinks, beschrijft voor het eerst de duidelijke lijn die loopt vanaf de gijzelingen in 1942 en rechtstreeks voert naar de massafusillades in april 1945. Van de gijzelingen naar georganiseerd protest en van het brute breken van de stakingen tot effectiever verzet, dat leidde tot diverse liquidaties. Het tweede deel is de slachtofferlijst, opgesteld door Jack Kooistra en Auke Piersma. De lijst met 450 Groningers is nagenoeg compleet.

Nijntje –in t Grunnegers- Opa en oma Plus

Dick Bruna

€ 6,00

Nijntje Plus, wie kent de hoofdpersoon van een serie kinderprentenboeken geschreven en getekend door Dick Bruna niet? En nu in het Gronings vertaald door Jan Sleumer. Bij de thee eten ze 'botterkoekjes en nijn mog der twij'.

Asjeblijft!

Siemon Reeker

€ 9,50

Ter gelegenheid van dertig jaar Streekfunctionaris van de provincie Groningen schreef Siemon Reker, met medewerking van Eline Brontsema, het boekwerkje Asjeblijft! Een boekje met Groninger tussenwerpsels verzameld in 2013 via Vraag & Antwoord op www.hetverhaalvanhetgronings.nl en opgezocht in vroegere bronnen. Tussenwerpsels of interjecties krijgen weinig aandacht van taalkundigen en dat is ook wel begrijpelijk want het is een soort rommelhok. Het lijkt of er eindeloos veel voorbeelden van vindbaar zijn. Met het onopvallende eh als absolute nummer 1, gevolgd door een hele range van inhoudsloos geworden groetwoorden, dooddoeners, clichés en krachttermen. Asjeblijft! bestaat uit twee lange lijsten van Groninger tussenwerpsels met een uitgebreide inleiding.

De Marne in beweging

Bertus Fennema

€ 14,50

Trekschuit, koets, omnibus, paardentram, trein, bus, auto...De afgelopen 150 jaar volgden de ontwikkelingen op vervoersgebied in Nederland elkaar in rap tempo op. De in Leens geboren auteur Bertus Fennema deed naar aanleiding van de verbetering van het wegtracé tussen De Marne en Ranum onderzoek naar de wijze waarop de bevolking van noordwest-Groningen zich in de loop der tijd verplaatste binnen de eigen regio De Marne en tussen het eigen woongebied en de stad Groningen. Duidelijk wordt dat de regio, met een grote oppervlakte, weinig inwoners en een perifere ligging, vaak hard en lang strijd moest leveren om op het gebied van openbaar vervoer hetzelfde voor elkaar te krijgen als dichter bevolkte delen van ons land.

De Europese Droom

Nico Swart, Bas Dölle, Bas Kamminga

€ 24,95

Met FC Groningen de grens over: Alle Europese wedstrijden, unieke verhalen en foto's van supporters. In 2013 is het dertig jaar geleden dat FC Groningen zich voor het eerst plaatste voor Europees voetbal. Gerenommeerde clubs zoals Atletico Madrid en Inter Milaan speelden tegen De Trots van het Noorden. Inclusief een dvd met de mooiste voetbalfragmenten.

DONATEUR WORDEN
BESTUURSSAMENSTELLING

Port Betaald
Port Payé
Pays-Bas

Hoe wordt u donateur?

U kunt u als donateur van de Vrienden van de Stad Groningen opgeven bij onderstaand correspondentieadres

Postbus 296
9700 AG Groningen

of via de website:
www.vriendenstadgroningen.nl

Bank: 44.73.73
IBAN:
NL06 INGB 0000 4473 73

Minimum donatie
€ 15,00 per jaar

Bestuurssamenstelling

Drs. P. J. E. Bootsma
Mr. T. Duursma
M. L. Hintzbergen
Mr. drs. J. van der Laan
penningmeester
Drs. E. M. Meisner
Dr. T. van der Meulen
Ir. T. H. J. Sleyfer
voorzitter
Mr. C. Slothouber
Drs. M. J. A. Vooijs
Drs. D.-A. Walsma
C. J. A. Wessels,
secretaris

De Stichting Vrienden van de Stad Groningen,

De stichting is opgericht in 1984 en komt op voor de ruimtelijke kwaliteit van de stad Groningen.

De doelstellingen zijn kort samengevat:

- Wij zetten ons in voor een goede ruimtelijke kwaliteit. Dat betekent dat zowel gebruikswaarde, belevingswaarde als de toekomstwaarde gewaarborgd worden.
- Rekening houdend met hedendaagse en zo mogelijk toekomstige ontwikkelingen zetten we in op het respectvol benaderen van de historisch gegroeide architectonische en stedenbouwkundige inrichting van de ruimte.
- Onze aandacht gaat vooral uit naar de binnenstad (gebied binnen de voormalige stadswallen). Het handhaven en verbeteren van de ruimtelijke kwaliteit is daar een extra lastige opgave, terwijl dit gebied wel bepalend is voor de identiteit van de stad als geheel.

Hoe willen we dat bereiken?

- Door bij te dragen aan de meningsvorming over architectuur en openbare ruimte d.m.v. het organiseren van lezingen, debatten en excursies
- Door het volgen en reageren op ontwikkelingen.

Voor onszelf hanteren we daarbij de volgende richtlijnen.

- Alert zijn op ontwikkelingen om zo nodig tot actie te komen
- Vroegtijdig inspelen op nieuwe ontwikkelingen:
- Opbouwen en onderhouden contacten met belangrijke spelers (maatschappelijke organisaties, gemeente, zowel ambtelijk als politiek)
- Waar mogelijk zoeken naar medestanders/ondersteuning bij andere organisaties
- Zoeken naar de achtergronden van nieuwe ontwikkelingen
- Een duidelijke en helder geformuleerde mening vormen
- Onze mening naar buiten brengen/publiciteit zoeken.

G r o e n i n g a

Van de voorzitter

Dit keer minder aandacht voor gebeurtenissen in de stad. Binnen het bestuur is een aantal zaken aan de orde geweest waar ik even aandacht voor wil vragen.

Maar allereerst meld ik dat we een nieuwe secretaris hebben gevonden. Het is Chris Wessels, hij heeft de nodige ervaring als secretaris van organisaties en komt als geroepen. Jan van der Laan wordt hierdoor ontlast. Hij zal overigens nog actief blijven binnen het bestuur als penningmeester.

We hebben ons beraden op de vraag of we als stichting nog steeds op de goede lijn zitten. Daarbij hebben we ook gekeken naar onze doelstellingen. De officiële doelstellingen in de statuten luiden iets anders dan in het bulletin vermeld. Dat komt omdat destijds is besloten om de tekst in het bulletin meer begrijpelijk te formuleren.

We hebben nu gekeken of die tekst voldoende weergeeft wat we doen en we komen tot de conclusie dat het niet helemaal aansluit bij de praktijk. We hebben daarom de doelstellingen opnieuw geformuleerd en menen dat de nieuwe tekst beter past bij de formele doelstellingen en helder weergeeft waar we voor staan. De nieuwe tekst vindt u op de achterpagina.

We hebben ook stil gestaan bij het bijhouden van het donateursbestand en het snel kunnen informeren van u als donateur over activiteiten. We menen dat inmiddels nagenoeg iedereen over internet beschikt. Daarom willen we dit medium actief gebruiken om u te benaderen. Omgekeerd kunt u ons ook benaderen via dit medium. Elders in dit bulletin vindt u hier meer informatie over. Wij hopen dat u in de toekomst met grote regelmaat ons wilt vol-

gen en wilt meewerken door uw e-mailadres aan ons door te geven. Het Vriendenbulletin blijven we overigens op de gebruikelijke wijze uitbrengen, onze activiteiten zullen ook daarin worden vermeld.

Toch nog even iets inhoudelijks. Nijdam heeft de raadscommissie verteld hoe hij het Forum ziet ingevuld. Mij wordt niet duidelijk waarom dit een betere invulling is dan de oorspronkelijke. Ons oud-bestuurslid Klaas Swaak vertelt in 'Opinie' in het Dagblad van het Noorden van 4 februari in een helder betoog waarom hij zijn twijfels heeft ('Op weg naar het bittere einde'). Ik heb die twijfels ook. We krijgen er een aantal filmzalen bij (concurrent van de bestaande bioscopen) en een aantal horecagelegenheden. Maar vooral de grote verwachtingen door bij de invulling in te zetten op de jeugd is toch wel erg optimistisch vanuit het oogpunt van een optimale exploitatie. Klaas Swaak merkt terecht op dat de jeugd weinig te besteden heeft en het grootste deel van de week niet in de gelegenheid zal zijn het Forum te bezoeken. Hij stelt zelfs voor uit het oogpunt van exploitatie meer in te zetten op ouderen, die hebben vrije tijd en hebben veelal ook wat te besteden.

De bibliotheek blijft centraal in het Forum. Op zichzelf prima lijkt me, maar wat konden we afgelopen weken lezen? De universiteit heeft geen belangstelling meer voor overname van het huidige bibliotheekgebouw! Laten we hopen dat de gemeente belangstellenden weet te vinden die ook in dit grote gebouw in de binnenstad passende functies plaatsen. Als dat niet lukt kan dit gebouw wel eens een blok aan het been van de gemeente worden!

Lijsttrekkers, Mooi en Lelijk

Met het oog op de naderende gemeenteraadsverkiezingen vroeg de redactie van het Vriendenbulletin aan tien lijsttrekkers van de ‘oude’ politieke partijen welke gebouwen in de stad ze mooi of lelijk vinden. Bij hun oordeel konden ze ook mee laten wegen of het gebouw in de context past. Bijna alle lijsttrekkers reageerden op ons verzoek. Alleen bij Student en Stad reageerde het huidige raadslid Jos de Rooij in plaats van de lijsttrekker, Suzanne Klein Schaarsberg. We konden de drie nieuwe partijen die aan de verkiezingen deelnemen niet meer om hun mening vragen.

Hieronder vindt u tien persoonlijke reacties. Opvallend is dat weinig gebouwen meer dan één maal genoemd worden. Ook viel op dat het Groninger Museum niet genoemd is noch als mooi noch als lelijk gebouw. En dat terwijl er zoveel ophef was toen de plannen voor het museum bekend werden. Ook de Martinikerk is opvallend afwezig. En het Stadhuis, waar de lijsttrekkers menig uur hebben doorgebracht, ontbreekt ook op de lijst.

Wiebengacomplex,
Eyssoniusstraat;
FOTO: TINEKE VOOLJS

Roeland van der Schaaf (PvdA)

Mooi

Ik vind het Wiebenga-complex aan de Eyssoniusstraat een van de mooiste gebouwen van de stad. Ik vind een prachtig voorbeeld van hoe een ooit als veel te modern (jaren '20 Nieuwe Zakelijkheid) beschouwd gebouw, nu breed wordt gewaardeerd. Toen het schoolgebouw net was opgeleverd, was er veel kritiek. Zelfs zo veel dat het, overigens ook prachtige, Bernouilplein er voor werd gebouwd. Daarom ligt het complex nu versholten in een woonwijk. Een relatief onbekende parel in de stad. Verder kan ik het gebouw waarderen omdat het een geslaagd voorbeeld is van betaalbaar bouwen met een hoge kwaliteit. Een belangrijke

uitdaging in zowel de scholenbouw als de volkshuisvesting.

Een van de minst mooie gebouwen:

Lelijk

Van het oude KPN-kantoor op de hoek van het Hoendiep en de Friesestraat-weg word ik niet blij. Ontoegankelijk en afstotend. Het mag dan wel van een groot architect (Bonnema) zijn, maar ik vind het niks. Je ziet dat er wel een poging is gedaan om het in de omgeving in te passen, maar die is m.i. jammerlijk mislukt. Zo'n gebouw past langs de snelweg of in een blikerig zakencentrum. Op dit drukke en levendige scharnierpunt in de stad, staat nu een gebouw waar je zo snel mogelijk langs wilt lopen of rijden. Precies verkeerd dus.

Voormalig KPN-gebouw,
hoek Friesestraat-weg en
Hoendiep;
FOTO: TINEKE VOOLJS

afb. 3: Stationshal;
FOTO: JOOST VAN KEULEN

Joost van Keulen (VVD)

Mooi

Het Hoofdstation is volgens mij een van de mooiste gebouwen van de stad. Sinds de restauratie is de stationshal werkelijk schitterend.

Helaas gaat het nu schuil achter het stadsbalkon. De komende jaren moet de gemeente gaan bekijken of en zo ja hoe het mogelijk is het

gebouw weer volledig tot zijn recht te laten komen.

Lelijk

Nijestee. Een megalomaan gebouw op een plek waar het niet past.

Door zijn omvang verdrukt het een aantal prachtige panden in de omgeving. En de architectuur is "niet mijn smaak", zachtgezegd. Wat mij betreft een historische vergissing.

Zeefgebouw SuikerUnie
FOTO: JAN VAN DER HOEVE

Mattias Gijsbertsen (GroenLinks)

Mooi: Zeefgebouw SuikerUnie

Misschien niet het eerste gebouw waar je aan denkt in een stad met prachtige historische gebouwen als het stationsgebouw en moderne architectuur als La Liberté en de Gasunie. Het zeefgebouw is echter uniek industrieel erfgoed dat met veel pijn en moeite nog kon worden behoud voor de sloop. Wie er binnenloopt, wordt getroffen door de bijzondere sfeer. De ruimte en omgeving spreken tot de verbeelding en inspireren in elk geval mij.

Het gebouw schreeuwt erom gebruikt te worden, misschien voor cultuur en evenementen of misschien voor iets heel nieuws en anders. Mogelijkheden te over.

Lelijk: Pand Bakker Bart

We noemen de binnenstad graag de huiskamer van de Stad. Een meubelstuk wat daarin wat mij betreft slecht past, is het pand waarin Bakker Bart gevestigd is. Een gele kolom waar niets vanuit gaat. Het sluit in stijl niet aan bij de omgeving. De digitale reclame maakt het geheel er bepaald niet beter op. Maar goed, mooi en lelijk is 'in the eye of the beholder'.

*Het Duo*gebouw;
FOTO: TILLEMANN

Amrut Sijbolts (Stadspartij)

Mooi: het Duo gebouw. Het is een gave vorm, mooi licht van tinten, fijn van details en vloeiende lijnen. Het oogt interessant vanaf de ringweg, en verzacht de dozen uit andere tijden. Past heel goed in de omgeving vlakbij de snelweg, de spoorlijn en maakt 'contact' met het Europapark.

Lelijk: het kantoor op het Damsterdiep. Alle gevels zijn verschillend en ogen goedkoop en onsamenhangend. De gevel boven de ingang van de parkeergarage is bijzonder lomp van vorm, en de gevel aan het plein is buitengewoon armoedig, met te kleine ramen en idiote scheve vormen op het dak. Dit blikken gedrocht had nooit op de plek mogen komen van onze oudste middeleeuwse haven.

*Nijestee*gebouw
FOTO: JOOST VAN KEULEN

Het blauwe Dorp;
FOTO: TINEKE VOOLJS

Jimmy Dijk (SP)

Eén van de mooiste buurtjes van Groningen vind ik het Blauwe Dorp midden in de Oosterparkwijk. De SP heeft zich altijd samen met de bewoners verzet tegen de sloopplannen die hier ooit bestonden. Het bijzondere aan het Blauwe Dorp is dat het een aantal 'dorpse' boerderijen zijn die door

de groei van de stad in de stad zijn opgenomen.

Eén van de lelijkste gebouwen vind ik het stationsbalkon, omdat het een groot deel van het stationsgebouw onzichtbaar maakt.

Gelukkig schijn ik niet de enige te zijn die hier zo over denkt. Dit gebouw past duidelijk niet in de context.

De Mediacentrale

FOTO: TOM VAN DER MEULEN

Jetze Luhoff (d66)

Mooiste gebouw: de Mediacentrale

Er zijn meer plekken zoals deze in de stad, waar een gebouw een nieuwe functie krijgt, zoals het scheikundig laboratorium (nu het Paleis), de Puddingfabriek, Simplon, de oude HBS enz. Het is altijd prachtig om te zien dat een oud gebouw, met veel historie een nieuwe toekomst krijgt. De Mediacentrale springt er wat mij betreft uit, vanwege het grote aantal succesvolle ondernemers die hier zijn gestart en hebben kunnen doorgroeien. Deze plek geeft daarmee Gronin-

gen nog steeds veel energie.

Lelijkste gebouw: het Hunzehuys

Het stationsgebied heeft met het Hoofdstation een prachtig gebouw, een echte parel. Helaas wordt dit gebouw door het eveneens lelijke stadsbalkon te veel aan het zicht onttrokken. Maar het lelijkste gebouw in dit gebied is toch wel het Hunzehuys. Vroeger met de beste bedoelingen, als wand voor de looproute richting Herebrug, ontworpen. Nu een, in mijn optiek karakterloos kantoorgebouw. Het straalt negatief uit op de omgeving. Deze omgeving verdient zoveel beter.

gebouw postnl

FOTO: ANNE KUIK

Anne Kuik (CDA)

“Een van de mooiste gebouwen is voor mij het Stationsgebouw. Het ademt geschiedenis. Architect Isaac Gosschalk heeft ons een mooi historisch station gegeven. Niet alleen de buitenkant is bewonderenswaardig ook binnen in de stationshal is de stijl doorgetrokken, daar is gelukkig geen moderne strakke hal in terecht gekomen.

Een van de lelijkste gebouwen is het gebouw van Postnl achter het station. Het stationsgebied is voor mensen die met het openbaar vervoer reizen de entree van de stad. Dan moet je een goede eerste indruk maken. Het ligt er alleen wel aan welke kant je uit het raam kijkt. Het is nogal een contrast, het mooie stationsgebouw of het gebouw van Postnl. Dit gebouw is een blok grijs beton, welke geen goede uitstraling heeft voor de omgeving.”

Prinsentuin

FOTO: TINEKE VOOLJS

Inge Jongman-Mollema (Christen-Unie)

Het mooiste gebouw van Groningen is eigenlijk meer een plek in de stad, namelijk de Prinsentuin. Ik vind het prachtig dat - in bijna hartje stad - er zo'n prachtige tuin uit 1626 behouden is gebleven. Wij hebben er destijds niet voor niets onze trouwfoto's laten maken!

De prachtig gerestaureerde Prinsenhof op de achtergrond geeft het geheel een prachtig aanzien. Als je vanaf de drukke Grote Markt over Martinikerkhof loopt overvalt mij altijd een gevoel van rust. Die rust

en pracht en praal van weleer vind ik nog meer terug in de Prinsentuin.

Voor het lelijkste gebouw van Groningen zijn veel gegadigden. In de periode na de oorlog zijn er gedachteloos gebouwen en woningen neergezet. In tijden van woningnood goed voor te stellen, maar in een periode van betere tijden niet. Ik nomineer bij dezen het gebouw van de “PTT” aan de Achterweg, gebouwd begin jaren '80. Los van de werkgelegenheid vraag ik me af wie heeft bedacht dat met ons prachtige Hoofdstation in de nabijheid, dit gevaarte moest verrijzen?

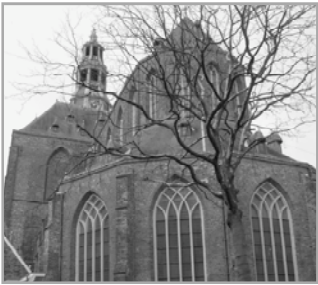
De Universiteitsbibliotheek
FOTO: TON VAN DER MEULEN

Jos van Rooij, Student en Stad

Eén van de oudste gebouwen van Groningen is tegelijkertijd mijn mooiste gebouw van Groningen; de Prinsenhof. Door het behouden, en subtiel accentueren van overblijfselen is de Prinsenhof een heuse toeristische trekpleister geworden en een voorbeeld van een stad die al 974 jaar bestaat. Aansluitend bij de Prinsenhof is één van de best bewaarde geheimen van de stad Groningen, de Prinsentuin. Deze oase van rust midden in het bruisende Groningen biedt op menig zonnige zomerdag een prachtige plek om te relaxen. De Prinsenhof met Prinsentuin is dan ook mijn

mooiste gebouw van Groningen.

Het lelijkste gebouw van Groningen is voor mij de buitenkant van de Universiteitsbibliotheek. In de jaren '70 is ervoor gekozen om, in plaats van het verbouwen van de leegstaande Martinuskerk dit monument te slopen en te vervangen door de huidige UB. Het was een juiste beslissing om de UB in het centrum van Groningen te houden. Echter het grauwe grijze beton, de betontextuur en een gebrek aan natuurlijk licht in het gebouw zorgt ervoor dat het gebouw niet uitnodigend is. Hoewel recente interne verbouwingen veel goeds hebben gedaan blijft het van buiten mijn lelijkste gebouw van Groningen.

Aa-kerk;
FOTO: TINEKE VOOLJS

Gerjan Kelder (Partij voor de Dieren)

Mooiste gebouw: der Aa-Kerk

De Der Aakerk is ons Groninger pronkjewail. Eeuwenlang schittert het al in ons stadscentrum.

Imposant van buiten en licht en sierlijk van binnen. Wat de Der Aakerk speciaal maakt, zijn toch wel de 'extra's' van het pand.

Bijvoorbeeld de toren op de kerk en de indrukwekkende kunstwerken in de kerk zelf. Maar ook de vele functies, zoals het eren van Sint Nicolaas en als podium tijdens Eurosonic, maken het een interessant gebouw. Wij zijn trots dat de Der Aa-kerk al die tijd in onze stad behouden is gebleven en we hopen

dat in de toekomst stadgers nog steeds van haar schoonheid kunnen genieten.

Lelijkste gebouw: Groninger Forum

Het staat er nog niet, maar het is volgens ons nu al het lelijkste gebouw van Groningen. Boven alle karaktervolle, authentiek Groninger panden, zoals het Goudkantoor en de cafés aan de zuidzijde van de Grote Markt, torent straks een gigantische, grauwbruine massa uit. Een dergelijk vormeloos en reusachtig pand in onze binnenstad tornt aan de sfeervolle uitstraling van ons stadshart. Wij voorstellen dat na 2017 blijkt dat het Groninger Forum een peperdure architectonische flop is.

Aan onze lezers

Bijzondere activiteiten en uw mail adres.

Het tijdstip waarop het Vriendenbulletin verschijnt is niet altijd exact in de hand te houden.

Daardoor komt de aankondiging van een activiteit soms in het gedrang.

Alleen daarom al is het al voor iedereen handig als u uw mailadres aan ons wilt door geven.

Dat kunt u doen door een mailtje te sturen naar info@vriendenstadgroningen.nl.

U wordt dan behalve per bulletin ook, sneller, per mail op de hoogte gesteld van onze activiteiten.

Koos Meisner

De laatste kans

Enkele jaren terug werd door de Vrienden een debat georganiseerd over de plannen voor een nieuwe oostwand van de Grote Markt en het herstel van de oude rooilijn waardoor het plein zou krimpen. Het plan werd verdedigd door de Berlijnse architect Müller en de stadsbouwmeester Niek Verdonk. De weerstand in de zaal groeide alsmear en ik herinner me dat op een gegeven moment Verdonk uitriep dat het de laatste kans was om van de oostwand iets te maken. Hij sloeg de bestaande panden blijkbaar niet erg hoog aan, noch de naoorlogse rooilijn die het plein zijn intieme karakter had doen verliezen.

Waarom die weerstand in de zaal? Müller lichtte het door hem ontworpen *beeldkwaliteitplan* toe en wat we zagen waren vier of vijf blokkige panden met in de gevel een plint, bekroond met een bovenverdieping die zich wat onderscheidde van de andere verdiepingen. Het beeld zou de vertaling zijn van de wens van de gemeenteraad naar een oostwand met een klassieke uitstraling. Nu was er nog een verlangen in de opdracht voor het beeldkwaliteitplan opgenomen: de nieuwe wand zou moeten worden ontworpen met referentie aan de zuidwand van de Grote Markt en aan het stadhuis. De architect Jan Giezen maakte ons duidelijk wat het DNA van de stad was: smalle en daarvoor visueel hoog oprijzende panden, juist heel herkenbaar in de zuidwand. Daar kon volgens Müller geen sprake meer van zijn want de moderne detailhandel vergde grote vloeroppervlakken en niet van die smalle pandjes van de traditionele Groningse maat. Onderbelicht die avond bleef een ander aspect van het plan. De oostwand zou wel vijf meter hoger worden dan de zuidwand en daarmee werd duidelijk waarom tevens aan het stadhuis moest worden gerefereerd. Er was een ideaal alibi gevonden voor de hoogte van de nieuwe oostwand.

De projectontwikkelaar

Müller had het beeldkwaliteitplan gemaakt in opdracht van de projectontwikkelaar van de oostwand, Volker Wessels. De gemeenteraad moest het plan goedkeuren en daarmee was het plan het instrument waarmee de gemeen-

teraad zijn invloed kon laten gelden op de kwaliteiten van de oostwand. Eenmaal vastgesteld was het met de invloed van de gemeente op de vormgeving van de oostwand in feite gedaan. Toen de debataavond plaats vond, was het beeldkwaliteitplan de gemeenteraad reeds gepasseerd en lichtelijk verbijsterd verlieten we de zaal: hoe had de gemeenteraad zo soepeltjes de gemeentelijke referentiepunten kunnen loslaten?

De Zwarte Hond

De verbijstering werd nog groter toen de plannen openbaar werden voor de nieuwe sociëteit van de studentenvereniging *Vindicat atque Polit*. Het architectenbureau *De Zwarte Hond* produceerde het winnende ontwerp dat de kaders van het beeldkwaliteitplan heel goed in acht had genomen. Het resultaat was een ontwerp van een somber ogend pand met een een-tonige gevel, van binnen weliswaar vernuftig maar wat zou de stadjer daaraan hebben: hij zou uitsluitend naar de buitenkant kunnen kijken.

De nieuwe sociëteit is inmiddels grotendeels gebouwd. Het resultaat valt al waar te nemen en het moet gezegd, het ziet er veel beter uit dan het oude ontwerp deed vrezen. Er is alsnog gekozen voor een steen met een lichte kleur – naar verluidt dankzij de voorkeur van een vrouwelijke rector van de vereniging - en hoewel de poging van de welstandsc commissie om de gevel in drieën te delen is weerstaan zijn de raampartijen in ieder geval gevarieerder dan in het oorspronkelijke ontwerp. Alleen de hoogte is storend, zeker als je je realiseert dat het gebouw door de opgeschoven rooilijn op een intiemere Grote Markt staat. En die hoogte zal nog worden vermeerderd met de Hooghoudt-reclame die het huidige pand van de studentenvereniging al ontsiert.

De Nieuwe Markt

Een van de sterke punten in de hele herinrichting van het gebied tussen Grote Markt en Schoolstraat is de komst van *de Nieuwe Markt*, het plein tussen de achterzijde van de oostwand en het *Forum*. Om in de terminologie van Giezen te spreken, tot het DNA van de

stad behoort het noord-zuid verlopende stratenplan met zijn smalle straten, van west naar oost doorkruist door de open ruimtes van Vismarkt, Grote Markt en Martinikerkhof. Die trits zal worden versterkt met de Nieuwe Markt. En juist in de verbinding tussen deze ruimtes dreigt een kink in de kabel te komen. We hebben indertijd in het bestuur van de *Vrienden van de Stad* uitvoerig gediscussieerd over de breedte van de verbinding tussen de Grote Markt en de Nieuwe Markt. Zou die niet breder moeten zijn dan de 6 meter die in het bestemmingsplan is voorzien? Maar hoe dan ook, die verbinding stond, zo dachten we, onomstotelijk vast. Dat blijkt nu toch niet zo onomstotelijk te zijn. Er is alsmaar geen zicht op de definitieve invulling van de oostwand en meer commerciële meters zou kunnen helpen om gegadigden over de streep te trekken. En dat zou kunnen betekenen dat de straat van Grote Markt naar Nieuwe Markt op hoogte wordt overhuifd. Wie terugdenkt aan de Naberspassage huivert! Maar zo erg zal het beslist niet worden, aldus geruststellende geluiden van RO/EZ. Wat er in ieder geval gaat gebeuren is dat architect Müller is uitgenodigd om een nieuw beeldkwaliteitplan voor de oostwand te ontwerpen dat de bouw van panden met meer “commerciële meters” mogelijk maakt. De zorgen van het gemeentebestuur over de oostwand vallen licht te begrijpen. Zal de oostwand worden voltooid in deze tijden van economische slaptes? Maar beter geen voltooide oostwand - waardoor een ruim bemeten uitzicht op de Nieuwe Markt en het Forum ontstaat - dan een ter wille van de commercie kwalitatief ondermaatse oostwand.

De achterwand van de Poelestraat

De oude opvulling achter de oorspronkelijke oostwand en de Schoolstraat was niet best. De parkeergarage, het pleintje waar je op uitkwam als je de Naberspassage was doorgewandeld, de armoedige achterkant van de Poelestraat, het droeg bepaald niet bij aan een mooie uitstraling van de stad. Wie nu kijkt naar de achterkant van de Poelestraat ziet al verbetering. Een viertal architecten is uitverkoren om ieder een pand aan de Nieuwe Markt te ontwerpen in het verlengde van een viertal panden aan de Poelestraat. Overigens is de gemeente voor dit gebied zelf projectontwikkelaar met het architectenbureau *Daad* te Beilen als zijn adviseur. (Elders in het *Bulletin* treft de lezer een interview met een van de bij het project betrokken Daad-architecten aan.)

Het Forum

Het nadenken over de herinrichting van het gebied tussen Grote Markt en Schoolstraat is ooit begonnen met het Forum, of, zoals het aanvankelijk heette het Huis voor Informatie en Geschiedenis Groningen, het HIGG. De functie van het Huis droeg het stempel van de oude socialistische volksverheffingsgedachte. De mensen moesten de moderne tijd leren verstaan om zich een verstandige weg door het

leven te kunnen banen. Dat vroeg om een cultuurpaleis waar het volk zou kunnen debatteren over actuele zaken en kennis zou kunnen nemen van historische processen en gebeurtenissen via de weg van de beleving. De vroegere directeur van het Groninger museum was van deze aanpak een warme propagandist en verwees daarbij steeds naar de tentoonstelling *Hel en hemel*, vormgegeven door Peter Greenaway. Want zo werd het verleden toegankelijk gemaakt voor de massa. De thematische tentoonstellingen zouden door de openbare bibliotheek moeten worden ondersteund, vandaar het Groninger museum, afdeling geschiedenis en de openbare leeszaal in één gebouw, geïntegreerd. Een gemeenteraadslid van de PvdA zag een en ander zelfs als een probaat middel om de gedachtegang van Wilders - of was het nog Fortuijn? - uit ons leven te bannen.

Onlangs heeft Jelle Nijdam, de nieuwe man van Forum zijn droom geopenbaard. Het Forum voor jeugd en gezin: wetenschap- en techniekpleinen om te doen, stripmuseum en veel bioscoopzalen, om te zien en een bibliotheek om uit te zoeken en te raadplegen.

Nijdam wil daarnevens exposities die *boven het maaiveld uitkomen* en waarvoor de bezoeker moet betalen. En verder is er veel te eten en te drinken tot op de tiende verdieping toe waar naast het eten ook genoten zal worden van het uitzicht over de stad. De visie sluit heel goed aan bij de typering door de vroegere directeur van het *Sociaal Cultureel Plan Bureau*, Paul Schnabel, van ons land anno 2014: Nederland is een *uitgaansland* geworden.

Point of no return

Met deze invulling komt het Forum op mij nou niet direct over als een instelling die volstrekt noodzakelijk is voor de Groningse bevolking. De kritiek die oud-wethouder Klaas Swaak, zowel op de inhoud als op de financiële exploitatie op de voorstellen van Nijdam spuide in het Dagblad is niet mals (Onze voorzitter verwijst daar naar in zijn bijdrage op pg 1 van het Bulletin.) Maar volgens het Dagblad schijnt de politiek redelijk tevreden te zijn over de voorstellen van Nijdam. Alleen voor de VVD moet het nog veel commerciëler. Ik vrees wel eens dat de VVD pas tevreden is als de IKEA het gebouw gaat vullen.

Om nu nog te stoppen met het project lijkt me slecht voor de binnenstad. Je kunt je eindeloos blijven verzetten. Nu is er weer een anonieme denunciant die de Europese commissie dwingt tot een onderzoek naar de besteding van 9 miljoen voor de ontwikkeling van de oostwand. Het antwoord op de vraag of de oostwand een afzonderlijk project is dan wel één geheel vormt met de parkeergarage en het Forum schijnt beslissend te zijn voor de rechtmatigheid van de subsidie.

Beter is het, om alle energie te richten op een succesvolle afronding van het project.

De zuidwand van de Nieuwe Markt

Erik Roerdink is een van de vier jonge architecten die via een prijsvraag door de gemeente is aangewezen om een ontwerp te maken voor een van de panden die aan de zuidwand van de Nieuwe Markt zullen worden gebouwd. Tegenover deze zuidwand ligt het Feithuis en aan de oostzijde zal het Forum gelegen zijn. Van de westkant van de Nieuwe Markt-achter de oostwand van de Grote Markt – is nog niks bekend, althans niet aan Roerdink.

Roerdink heeft aan de Hanzehogeschool, afdeling bouwkunde gestudeerd, kwam te werken bij het architectenbureau de *Zwarte Hond* en vervolgde ondertussen zijn opleiding bij de Academie van Bouwkunst. Hij kwam er in aanraking met de ontwerp-opvatting van de architect Rob Hendriks die het bureau *DAAD* te Beilen leidt. In deze opvatting wordt de nadruk gelegd op het proces. Roerdink: “De tijd is als het ware onderdeel van het ontwerp. Wat is voorafgegaan en wat gebeurt er in de toekomst: er zullen nieuwe lagen bijkomen.” Als voorbeeld noemt hij de ontwerpge-

*Achterkant
Poelestraat/Nieuwe Markt
Foto: DAAD*

schiedenis van *het torentje*, het aan het Zuiderdiep zz, vlak bij de Stationsstraat hoog oprijzende transparante huis. *DAAD* heeft de opdrachtgever geholpen zijn droom te realiseren door te onderzoeken wat precies zijn vraag is en daarbij geleidelijk aan een beeld te laten ontstaan. Het is stapje voor stapje gegaan. Na gebruik is het pand weer aangepast. Het ontwerpen is een continue proces geworden. Ik heb bij de *Zwarte Hond* geleerd om goede gebouwen te maken. Dat is een belangrijke bagage. Maar die ontwerpmethodiek van *DAAD* sprak me aan.”

Het project

Roerdink: “De gemeente heeft jonge architecten de kans willen geven. Vandaar die prijsvraag. Ook *DAAD* is bij het project betrokken. Het bureau stuurt de vier architecten aan en geeft hun supervisie waardoor de samenhang kan worden gewaarborgd. Als de plannen klaar zijn, wordt de zaak verder door *DAAD* uitgewerkt en tijdens de bouw begeleid.

De bouw heeft betrekking op de vier kavels achter de panden Poelestraat 16 t/m 28. “Mijn” pand ligt achter nummer 28. Een deel van het achterhuis is blijven staan. Ik wil zo bouwen dat aan het nieuwe pand voelbaar is dat het ooit achterhuis is geweest. Een belangrijke opgave is dat de steeg van Poelestraat naar Nieuwe Markt tussen de nummers 22 en 20 bij onze ontwerpen wordt betrokken. Die steeg blijft naar boven toe in principe open tenzij er bovenin iets spannends wordt bedacht.”

Poelestraat/Nieuwe Markt

“De ingang van de panden aan de Nieuwe Markt bevindt zich aan de achterkant waar ruimte is gedacht tussen de beide huizenrijen van Poelestraat en Nieuwe Markt. Het is een belangrijke opgave deze binnenruim-

te zo te ontwerpen dat het geen onveilige plek wordt. Wordt toch een verbinding gebouwd tussen een huis aan de Poelestraat en de Nieuwe Markt dan moet dat beperkt zijn tot één laag zodat de ruimte tussen de beide rijen toch in stand blijft.

De hoogte van de te bouwen panden moet overeenkomen met die van de Poelestraat: er moet dus sprake zijn van eenzelfde silhouet. Afgestemd wordt ook de korrelgrootte (de gemiddelde breedte) van de panden van de Poelestraat en de Nieuwe Markt.”

Samenhang

Roerdink spreekt van een subtiele manier van afstemming van de panden aan de zuidzijde van de Nieuwe Markt. Dit maakt het tot een samenhangend geheel. Alle vier panden krijgen een commerciële functie op de begane grond. Hij verwacht dat er horecabedrijven in komen. Daarboven komen woonlagen tot een maximum van drie lagen. In de hoogte van de benedenlaag zal

een zekere variatie moeten zitten zodat duidelijk is dat de panden ook op de begane grond staan en de huizen niet op verdieping zweven. Er moet ook sprake zijn van samenhang: de huizen moeten een echte pleinwand vormen.

Roerdink: “Dit alles maakt het tot een bijzonder project, waarbij de architecten ook nauw samenwerken in het ontwerptraject.”

Oostwand

“Ik verwacht dat de bouw van de panden in 2016 wel zal zijn voltooid. Ten slotte moeten we de boel klaar hebben wanneer ze met de oostwand van de Grote Markt gaan beginnen. Daardoor zal de aanvoer van bouwmaterialen worden belemmerd.

Uiteindelijk zal de oostwand een belangrijke ruimtelijke relatie leggen tussen de Grote Markt en de Nieuwe Markt. Ik vind die verbinding wel belangrijk. Wanneer je op de Grote Markt bent, moet je voelen dat de publieke ruimte doorloopt, dat het verder gaat naar de Nieuwe Markt”.

TOM VAN DER MEULEN

Spook

Er waart een spook door de Nederlandse universiteitssteden. Op het internet steekt het zijn kop ook op. Het is de gedachte dat uit een TNO-onderzoek zou blijken dat studenten €25.000 per persoon bijdragen aan de stedelijke economie. Studenten zijn dus een zegen voor een stad en dat zou zich dan wel mogen uitbetalen in een wat studentvriendelijker beleid, zoals een hoger aandeel studentenkamers in woonstraten. Dit wordt bepleit door Davey Schippers in een opiniestuk in NRC Handelsblad van 14 februari 2013. De grote vraag is: wat is dat voor een onderzoek? De zoektermen ‘student’, ‘TNO’ en ‘€ 25000’ brachten me onverbidde bij het TNO-rapport ‘Kenniss als economische factor’, gepubli-

ceerd in 2009. De ondertitel luidt ‘Onderzoek naar het ruimtelijk effect van hoger onderwijs’. Opdrachtgever is KENCES, koepel van studentenhuysvestingsorganisaties.

Het onderzoek is een verkenning van de ruimtelijke effecten van hoger onderwijs en ‘research en development’ (R&D) in dertien Nederlandse universiteitssteden (de ‘bekende’ steden met inbegrip van Den Haag). Een voorbeeld van R&D is het NatLab van Philips in Eindhoven. De bijna 290.000 werkenden in deze sector (dus het hoger onderwijs en R&D) vertegenwoordigen een economisch belang van 14,5 miljard euro, waarvan 10,9 miljard in de dertien universiteitssteden terecht komt. Dat betekent (en dat wordt

pas in de ‘Samenvatting’ vermeld, het is geen conclusie die in de eerdere analyses aan de orde kwam), en nu citeer ik letterlijk, “Dat (d.w.z. het bedrag van 10,9 miljard TvdM) is gemiddeld €25.000 per student”. Alsof de studenten dit bedrag bij elkaar hebben ‘gewerkt’! In de hoofdtekst van het rapport wordt weliswaar een enkele passage aan de bijdrage van studenten aan de lokale economie gemeld, maar die blijkt bescheiden te zijn. Er wordt verondersteld dat de bestedingen van studenten € 10,000 per jaar bedragen. Uit een passage over toegevoegde waarde (waarvan de loonsom een onderdeel is) citeer ik: “Het loon van de werkenden in de kennissector [...] en de inkomsten van studenten maken bij elkaar een relatief groot deel van de loonsom van de stedelijke economie uit. Deze totale loonsom is uitgedrukt als aandeel van de totale loonsom van de beschouwde steden en komt op gemiddeld 15,9 % uit (voor Nederland 6,2 %). Dat is meer dan het aandeel van de werkgelegenheid en de toegevoegde waarde. *Dat wordt niet zozeer veroorzaakt door de financiële impuls van studenten, maar eerder door het arbeidsintensieve karakter in combinatie met de relatief hoge salarissen in de kennissector*”. (Cursivering van mij TvdM). Hier is dus duidelijk iets misgegaan in het bewerken van de publieke opinie. Alles op een rijtje:

- TNO dat (pas) in de samenvatting van het onderzoek, ongetwijfeld onder druk van de opdrachtgever, een relatie

tussen economisch volume en aantal studenten suggereert die overduidelijk nonsens is;

- KENCES dat duidelijk een dubbele agenda had bij het geven van de opdracht aan TNO om de economische betekenis van de kennissector in beeld te brengen;
- Davey Schippers die willens en wetens de publieke opinie misleidde;
- NRC Handelsblad dat een aangeboden opiniestuk niet onderwierp aan een marginale toets (al was het maar het rapport bekijken dat in het geding werd gebracht en een juiste referentie en titel vergen). Voorop lopen in het beschuldigen van plagiaat van Peter Nijkamp dat zich meer en meer als een canard ontwikkelt, maar klakkeloos van alles in een opiniestuk laten zetten!

Studentenhuisvesting

Nu was me als docent stadsgeografie al opgevallen dat studenten soms een zelfbeeld hebben waar wel wat bij op te merken valt. Niet voor iedereen was onmiddellijk duidelijk dat ze in hoge mate te vergelijken zijn met de uit de klassieke literatuur zo bekende immigranten in Amerikaanse steden die zijn overgeleverd aan huiseigenaren die hun panden tot in het oneindige opsplitsen en zo een wijk in een downgrading process brengen. Dit doet zich in Groningen ook voor als optoppingen!

Dit mag ook het gemeentebestuur zich wel eens realiseren als het gaat om studentenhuisvesting, dat niet per definitie, maar wel als het om aanzienlijke concentraties gaat, het woonklimaat (en zeker ook de kwaliteit van de woningen) bedreigt. Het Groninger stadsbestuur wekt op zijn minst de indruk nogal gemakkelijk het oor te lenen aan de kwantitatieve ambities van Universiteit en Hanzehogeschool.

Te weinig lijkt het stadsbestuur te onderkennen dat deze onderwijsinstellingen sterker afhankelijk zijn van Groningen dan Groningen van deze vestigingen. Om het even duidelijk te maken: bij onvrede met het beleid van het stadsbestuur zal de RUG niet uitwijken naar Winschoten, of de Hanzehogeschool naar Leek.

Kortom: Groningen is meer dan het hoger onderwijs.

Optopping hoek
Sledemmerstraat/Astraat
FOTO:
TOM VAN DER MEULEN

Groen Groningen?

Groningen is de groenste stad van Nederland blijkt uit de nationale groencompetitie van Entente Florale 2013. In de categorie steden deden vier steden mee: de gemeenten Amstelveen, Schiedam, Groningen en Brunssum. Groningen kreeg goud, Amstelveen zilver en Brunssum en Schiedam brons. Groningen heeft inderdaad veel groen, vooral in de buitenwijken, maar minder in de binnenstad. Het Martinikerkhof, de Prinsentuin, de singels en de tuinen bij de gasthuizen zijn de 'kroonjuwelen' van de binnenstad binnen de diepenring.

Maar hoe staat het met de particuliere tuinen in de binnenstad? Wanneer we de kaart van het Voorontwerp Bestemmingsplan Binnenstad bekijken, zien we vrij veel groene gebieden. Openbaar groen is aangegeven met de kleur donkergroen en met een hoofdletter G, een aantal particuliere tuinen zijn lichtgroen gekleurd met de hoofdletter T. Zo'n aanduiding betekent dat het groene gebied of de tuin beschermd is, dat wil zeggen niet bebouwd mag worden.

Parkeerplaats aan de Driemolendrift

FOTO: TINEKE VOOLJS

Criteria

In de Toelichting bij het Voorontwerp bestemmingsplan staat wanneer een tuin aanspraak kan maken op bescherming: "Binnen de bouwblokken in met name het stedelijk woongebied van de binnenstad zijn diverse grote binnenterreinen in gebruik als tuinen. Deze tuinen zijn soms (semi)openbaar en soms privé. Desalniettemin zijn deze gebieden

waardevol omdat ze vaak oud en monumentaal groen bevatten dat ook een ecologische waarde heeft. Ook bijzondere diersoorten zoals mussen zijn een voorwaarde voor aanwijzing."

(Toelichting, p 37)

Ook stedenbouwkundige waarden (de tuinen bij de villa's aan de singels) en cultuurhistorische waarden (de tuinen bij de gasthuizen) zijn criteria die tot bescherming leiden.

Schijn bedriegt

Als je de informatie op de bestemmingsplankaart en deze passage uit de Toelichting moet geloven, is de Groningse Binnenstad een stad met veel grote tuinen. Schijn bedriegt echter. De binnenstad is minder groen dan hij lijkt. De aanduiding voor 'tuin' (T) wordt namelijk ook gebruikt voor parkeerplaatsen of andere bestemmingen.

Voorbeelden:

Een groot gebied met de bestemming 'tuin' (T) achter het Gedempte Zuiderdiep met een ingang tussen de Driemolendrift 28 B en de Coehoornsingel 87 is overdag openbaar toegankelijk en ingericht als voetbal- en basketbalspeelplaats betegeld met stoeptegels. Daaromheen staan verspreid een aantal minder aantrekkelijke speeltoestellen: een klimrek, een wip en een wiebelige evenwichtsbalk omgeven door rubbertegels. Bomen ontbreken, bij het klimrek groeit wat struikgewas. In hetzelfde open binnenterrein, door een hek afgescheiden van de speelplaats, bevindt zich een verharde parkeerplaats met een ingang aan het Gedempte Zuiderdiep, ook zonder bomen. Op een derde deel, ook weer met een hek afgescheiden en niet openbaar toegankelijk staan behalve een overdekte fietsenstalling drie monumentale kastanjabomen. Dit deel voldoet aan de criteria voor de bestemming T(uin).

De mooiste tuinen verwacht je bij de grote villa's aan de Praediniussingel, de Ubbo Emmiussingel en de Heresingel, prachtig gelegen aan het water van het Verbindingskanaal. De open ruimte achter deze villa's heeft inderdaad de bestemming T(uin). Deze villa's worden echter meestal gebruikt als kantoorruimte, de tuinen zijn voor het grootste deel verhard en in gebruik als parkeerplaats. Alleen aan de Heresingel staan nog een paar bewoonde villa's met niet verharde tuinen.

Een ander voorbeeld van een parkeerplaats die als 'tuin' staat aangegeven op de kaart is de parkeerplaats achter het monumentale dubbelpand nummer 19 en 21 aan de Ubbo Emmiussingel, waar ooit de Commissaris van de Koningin Carel Coenraad Geertsema woonde. Deze parkeerplaats ligt aan de westzijde van de Remonstrantse kerk en reikt tot de Coehoornsingel. Aan de randen van dit terrein staan een paar monumentale bomen, kennelijk voldoende om de bestemming T(uin) aan deze niet openbare en geheel verharde parkeerplaats te geven.

Een voorbeeld van een verharde open ruimte met een monumentale boom die niet de bestemming T(uin) heeft gekregen, is het kleine plaatsje achter het Huis met de dertien Tempels, Oude Boteringestraat 87. Hier staat een geheel kromgegroeide en gestutte moerbeiboom. Isabella de Savornin, de vrouw van burgemeester Tjaard van Berchuis, plantte deze monumentale boom rond 1780, in hun fraaie tuin die inmiddels bijna geheel is dichtgebouwd.

Vreemd is dat een niet openbare tuin de bestemming G(roen) heeft gekregen, de tuin tussen de Schoolholm en de Munnikenholm en het A-kerkhof zuidzijde, eigendom van de Gemeente. Volgens de aanduiding G is deze tuin openbaar. Het hek aan de Munnikeholm is echter meestal op slot. Volgens de definitie van 'openbaar groen' zou dat open moeten zijn.

Niet beschermde tuinen

Er zijn veel tuinen en tuintjes in de binnenstad die niet de bestemming T(uin) hebben gekregen ondanks hun ecologische waarde. Zij zijn niet beschermd en kunnen voor 100% worden dichtgebouwd tot een hoogte van 4m volgens het Voorontwerp Bestemmingsplan Binnenstad.

Parkeerplaats aan de Coehoornsingel
FOTO: TINEKE VOOLJS

Voorbeeld

Er is een grote groene binnenruimte met tuinen en tuintjes tussen de Haddingestraat en de Pelsterstraat ten zuiden van de parkeergarage.

Daar komen veel mussen en andere vogels voor, vleermuizen en verschillende soorten insecten. Deze vogels, insecten en vleermuizen verdwijnen daar als deze binnenruimten voor 100 % worden dichtgebouwd. Gevolg: nog meer verstening van de binnenstad en aantasting van de ecologische waarden. En dat terwijl de gemeente stelt dat ze de stad groener wil maken, want dat is goed voor onze gezondheid.

Groen is gezond

In de Toelichting staat: "In de compacte binnenstad is de hoeveelheid groen relatief beperkt. Groen is belangrijk voor de leefbaarheid van het stadsmilieu. Groen is sterk beeldbepalend en heeft een positieve invloed op de leefomgeving en het welbevinden van mensen. Groen draagt bij aan de gezondheid van mensen doordat ze verontreinigde lucht zoals uitlaatgassen opnemen." (p. 35)

Behalve de invloed van het groen op de luchtkwaliteit in de stad, heeft de aanwezigheid van veel groen ook invloed op het klimaat in de stad. Een groene stad is op hete dagen koeler dan een stad met weinig groen. Van belang is ook dat regenwater langer door de bodem wordt vastgehouden indien de tuinen niet verhard zijn, waardoor bij hevige buien minder wateroverlast optreedt. En bovendien is een groene binnenstad aantrekkelijker als woonruimte voor jong en oud, gezinnen en bejaarden.

Conclusie

Duidelijk is dat de aanduidingen T(uin) en G(roen) op de kaart van het bestemmingsplan vaak misleidend zijn: op zoek naar een tuin vind je een parkeerplaats. Bovendien worden de criteria niet altijd consequent toegepast. Zo zijn niet alle groene tuinen en tuintjes in de binnenstad beschermd.

Hoe kunnen we de stad groener maken?

1. Is het mogelijk om verharding van tuinen tegen te gaan? Misschien is het mogelijk aan de parkeerruimte een maximum aantal m² voor te schrijven, zodat een groter deel van deze parkeertuinen als tuin kan worden ingericht.¹⁾
2. Veel niet-beschermde tuinen in de Binnenstad met ecologische waarden zouden de bestemming T(uin) moeten krijgen.

1) In ieder geval kan de bestaande parkeerruimte in tuinen niet verder worden uitgebreid. (Regels Bestemmingsplan, 11.3.d)

Conventies

Op het Hoofdstation hebben de bussen een vaste plek van aankomst en vertrek: perrons, zoals men die ook in treinstations aantreft. Alleen spreekt men bij deze laatste sinds enkele tientallen jaren van sporen: een wat exactere aanduiding, want bij (vrij liggende) perrons weet je nog niet of de trein ter linkerzijde dan wel ter rechterzijde zal aankomen dan wel vertrekken. Sporen worden aangeduid met 1, 2, 3 enzovoort, soms nog verbijszonderd tot 1a of 3b.

Natuurlijk zijn ook andere aanduidingen mogelijk: de benoeming kan ook met letters, A, B, C en zo verder. Daar heeft men in Groningen wat de bussen betreft voor gekozen. Daarbij wordt de I doorgaans overgeslagen, wegens te veel gelijkenis met de J of het cijfer 1. Als het aantal van 26 (zonder de I: 25) wordt gepasseerd bestaat de mogelijkheid voor AA,

Lettervolgorde;

FOTO: TOM VAN DER MEULEN

BB enzovoort. Zover is Groningen nog niet. Triple A (AAA) duidt hoe dan ook niet op een vooraanstaande plaats.

Het benoemen van perrons met cijfers of letters komt, naar mag worden aangenomen, voort uit de behoefte het reizend publiek van dienst te zijn bij het gebruik van het openbaar vervoer. “Men weet dan waar men moet zijn”. Er wordt aangesloten op kennis van het cijferstelsel, dan wel van het alfabet. Ruimer geformuleerd: er wordt een beroep gedaan op een gedeeld begrip van de volgorde van cijfers en letters. Maar gezegd moet worden dat deze volgorde een conventie is, de letters en cijfers zijn ons overgeleverd door de Romeinen en Arabieren. Daar zou je dus ook aan kunnen gaan sleutelen. En hier doet Groningen zijn naam als stad van innovatie alle eer aan: na perron F, G, H en K volgt perron J.

Nu we het toch over het openbaar vervoer hebben: in Groningen hebben de nummers van de lijnbussen sinds een paar jaar een eigen kleur gekregen, doorgaans iets in de sfeer van rood, blauw, paars en roze, niet erg onderscheidend dus. Deze kleuren moeten de herkenbaarheid voor de passagiers bevorderen. Andere (grotere) steden hebben dit ook en Groningen kan dan niet achterblijven. Bedacht dient te worden dat het gebruik van deze kleuren en andere symbolen (zoals nog steeds op de Amsterdamse tram) in de tweede helft van de negentiende eeuw tegemoet kwam aan het analfabetisme van de bevolking. Niet iedereen kon cijfers herkennen maar kleuren en andere figuren, dat gaat goed. De ironie wil dat juist Groningen als kennisstad hier ook nog een slag denkt te slaan.

Gerrit Krol

In ons Vriendenbulletin publiceren we nu en dan een gedicht, gewijd aan de stad of aan een bepaalde locatie in de stad. Deze keer een gedicht van Gerrit Krol. De Groninger Gerrit Krol is op 24 november 2013 in onze stad overleden en herdacht in een bijeenkomst in de Nieuwe Kerk. Niet toevallig natuurlijk want hij kende van jongs af aan dit markante gebouw - hart van de in de 17e eeuw aangelegde Hortusbuurt - van binnen en van buiten.

Dat valt op te maken uit de prachtige verhalen over zijn jongenstijd toen het gezin Krol aan de Korreweg woonde en die te vinden zijn in het boekje *De oudste jongen* (Querido, Amsterdam, 1998).

Sporen van zijn ontluikende opvatting over het geloof kom je in enkele van deze verhalen al tegen.

In onze reactie op het bestemmingsplan van de Hortusbuurt hebben we stelling genomen tegen de toegestane maatvoering van de panden aan het Nieuwe Kerkhof. Gerrit Krol onderkent de stedenbouwkundige kracht van het plein, bekroond met een gebouw dat bijdraagt tot de Harmonie der Sferen. Wat de bouwkunst al niet bij ons kan oproepen!

Dan treedt hij de kerk binnen en worden we gewaar waartoe het gebouw dient: tot het horen van Gods woord. Van jongs af weet hij hoe nauw het luistert met de verkondiging van dat woord.

De Nieuwe Kerk

*De oudste protestantse kerk
die alweer eeuwenlang
de Nieuwe heet-
vanbuiten een achthoek
heeft hij er binnen vier,
lijkt hij gespiegeld
in de flonkeringen van
een zwarte dodeka, met deze
mathematische pracht
bij te dragen tot
de Harmonie der Sferen
zoals de Ouden dachten dat
Zon, Maan en de planeten
in hun eindeloze gang
het keurmerk droegen van een Plan
en dus de hand van God.*

*Het plein met deze kerk bekroond,
verborgen onder hemelhoog geboomte.
Vier paden die opgaan tot Gods woord-
het aangezicht des Heren.
De kansel ontvangt de dominee die
van een voetstuk weet hoe klein
de ruimte is die men heeft.*

Uit:

't Komt allemaal goed Gerrit Krol

Gedichten, Amsterdam Em. Querido's Uitgeverij BV 2006

FOTO: TINEKE VOOLJS

Hervonden Stad 2013

Hinckaertshuis

FOTO:
TACO TEL, GEM.GRONINGEN

Wandschildering na restauratie en plaatsing in de eetzaal van de Prinsenhof.

FOTO: STUDIO VAN STRALEN

In het najaar kijk ik telkens vol verwachting uit naar de verschijning van het boekje *Hervonden Stad*. Het is de uitgave waarin de in het voorbije jaar aan het licht gebrachte wetenswaardigheden over de Stad Groningen worden gepubliceerd.

Het boekje is door de stichting Monument & Materiaal en de Gemeente Groningen in 2013 al voor de achttiende keer uitgebracht.

Het bevat allereerst een gedetailleerd en rijk geïllustreerd verslag van de onderzoeksresultaten op het gebied van respectievelijk de archeologie, de bouwhistorie en de restauraties in de gemeente Groningen. Zo komt er bij voorbeeld bij de bouw van het Cruiseschip aan de Kempkensberg muurwerk van het verdedigingswerk Helperlinie uit de 17e eeuw aan het licht, wordt er in een pand aan de Oosterstraat de bouwgeschiedenis van 500 jaar geleden bloot gelegd en wordt de reparatie beschreven van 'De Laatste Pijp', de overgebleven ronde

fabrieksschoorsteen in het Ebbinkwartier.

In afzonderlijke hoofdstukken wordt ingegaan op de vondst van een kinderschoen uit de 14e eeuw, de bewoningsgeschiedenis in de gebieden rond de stad, de ruim zeven eeuwen oude historie van het Hinckaertshuis aan de Oude Kijk in 't Jatstraat 6. Ook een artikel over rijk versierd aardewerk naar aanleiding van de gevonden restanten van een grote geoorde pot van slibaardewerk uit 1660 op de Boterdiep-Ciboga locatie en een beschrijving van de geschiedenis van de borgen Ulgersma en Zorgwijk, oorspronkelijk een dubbelborg, waarvan de restanten in de bodem aan weerszijden van de Oostelijke Ringweg liggen.

De laatste hoofdstukken zijn gewijd aan de teloor gegane Groninger confectione- en tricotage-industrie, de herplaatsing van twee wandschilderingen met ge-kroond W-monogram in het Prinsenhof en tenslotte het boeiende relaas over de restauratie van het Schnitger-orgel in de Der Aa-kerk, een interessant verhaal over de gevoerde juridische strijd daarover met veel aandacht voor de muzikale, artistieke en technische kwaliteit van het orgel. Een CD met klankdocumentatie van het orgel is gratis bijgevoegd.

De prijs van dit boekwerkje, slechts €13.50, hoeft u er niet van te weerhouden dit boekje aan te schaffen.

Activiteiten

Uitnodiging aan de donateurs

Momenteel wordt op het CiBoGa terrein een bijzonder gebouw neergezet op basis van de 3D gevormde scheepsbouwtechniek van Centraalstaal: het Infoversum.

Het betreft het eerste full-dome in Nederland.

Projectie vindt plaats in een bol van 20 m doorsnede.

Het gebouw is bedoeld voor kunst, wetenschap, cultuur en business en is een initiatief van Edwin A. Valentijn, hoogleraar Sterrenkunde aan het Kapteyninstituut.

In het vorige nummer van het Vriendenbulletin hebt u een interview kunnen lezen met de architect van het gebouw:

Jack van der Palen

(artikel: Het Infoversum, de nieuwe icoon van de stad?)

Het is ons gelukt dit bijzondere project te gaan bezichtigen. We zullen op de bouwplaats op het Ebbingekwartier worden ontvangen en rondgeleid door Jack van der Palen.

Datum: 14 maart, 15.00 uur.

We komen op de bouwplaats bijeen.

Aanmelden uiterlijk 7 maart!

Voor meer informatie zie inlegvel.

U kunt zich aanmelden per mail bij thomas.sleyfer@planet.nl of door een briefje te sturen aan: T. Sleyfer, Wilhelminalaan 9, 9752LL Haren.

Geef u daarbij aan met hoeveel personen u komt!!!

Uitnodiging aan de donateurs

Op het Europapark is veel bouwactiviteit. Het station is gereed en is bijzonder fraai.

Het nieuwe gebouw van de gemeente is eveneens kort geleden gereed gekomen.

Bovendien is de stationsomgeving volop aan het veranderen.

Goede redenen dus om er eens te gaan kijken.

We zullen zowel het nieuwe gemeentelijke gebouw, als station, als de omgeving bezoeken onder leiding van RO/EZ.

Datum: donderdag 15 mei van 15.00 tot 17.00 uur.

We komen bijeen bij de ingang van het nieuwe gebouw van de gemeente (Harm Buitenplein).

Aanmelden uiterlijk 12 mei!!!

Voor meer informatie zie inlegvel.

U kunt zich aanmelden per mail bij: thomas.sleyfer@planet.nl. Of door een briefje te sturen aan: T. Sleyfer, Wilhelminalaan 9, 9752LL Haren

Vergeet niet te melden met hoeveel personen u komt.